

ЛИСТ ЗА СВЕШТЕНИКЕ, РОДИТЕЉЕ И ВАСПИТАТЕЉЕ.

У Београду 24 Јула 1875.

Број 26

Излази четири пута
у месецу.

Претплате се шаље уредништву.
Уредништво је у богословији.

За све српске крајеве стаје на год.
60 гр. или 6 еор. на по год, 30 гр.
или 3 еор. на три мес. 15 гр. или 1
еор. и 50 нов.

Год. II.

О одношаима српске цркве наспрам цркве
цариградске, од првих времена њенога бића,
па до данас.

(НАСТАВАК).

II.

*Оштри поглед на стање српске цркве за време владавине цара
Уроша и после њега. — Делугација српска к цариградском па-
тријару при Угљеши срп. десиоту. — Грчка делугација к Јели-
савети, царици српској. — Друга срп. делугација од стране цара
Лазара и срп. патријара Савве IV к царигр. патријару Филотију.
— Помирење српске и грчке цркве и њених представника и по-
средник тога мира неки старац Исаија. — Узрок због чега је цар.
патријар Филотеј, при мирену са српском црквом, био врло
попустљив. —*

Српска држава и црква за време владе цара Душана
дошла је до највећег ступња моћи и развића, али, на жалост,
после овог великог мужа и господара, српска држава поче
брзо опадати; јер не беше снажне мишице, која би била
кадра да одржи ту првашњу славу и моћ Србије, коју је Душан
њој задобио. За Србију тада настадоше кобни дани — дани
унутарног домаћег раздора и несугласије, чиме се и користеше

непријатељи њени. Млади царевић Урош, са својим slabим и врло благим карактером не беше у стању одржати у покорности све српске-Душанове војводе и великаше, који и беху, на жалост Срба, узрок те несреће, те се велико Душаново царство распаде на неколико мањих државица. Овај безполитички поредак у српском царству ослаби значај и власт и српске цркве, те е тога неки архијепископи и јепископи откажу покорност Пећско-српском патријару, а на име Трновски и Охридски архијепископи и Тесалијски и Дубровски епископи. — Грађански и црквени беспоредци — то беше карактеристика целог царовања последњег Неманића — нејаког и слабог Уроша, који усљед тога и погибе од руке свога намесника краља Вукашина 1367 год. 2 Децембра. Но и после смрти његове радње српске државе и цркве, за време владавине цара-убијце, ни су се поправиле, већ напротив у хрђавије стање дошле. Истина, Вукашин беше врло вешт полководац, а и ревносно заштићаваше Србију од њених непријатеља Грка и Турака, али то све узалуд беше, кад је он најжешћи непријатељ српству, а према томе и Срби беху његови непријатељи, те због тога он неимађаше нигди среће у ратовима. Гди год удараше с војском вазда је побеђиван, а наравно с тога, што међу његовим војводама неимађаше пријатеља, те тако међу њима не беше једнодушности и војничке послушности; јер власт Вукашинову ни су већ признавали. Према оваквом стању државних ствари и црква српска у то време колебаше се у својим предузећима и својој власти.

У овакој горкој и несрећној судби, која је узастопце пратила Србију после цара Душана, Срби дођоше на мисао, да их гњев божији постиже усљед црквеног одлучења и проклетства царигр. патријара, који је Србију анатемисао још за време цара Душана. Да би одклонили од Србије гњев божији, Срби пожелеле, да се измире с царигр. патријаром. Дело мирења српске и грчке цркве „узео је на себе брат Вукашинов

 Јован Угљеша, бивши деспот тих предјела, због којих је распра и међусобно непријатељство тих двеју црква постојала. И тако Угљеша у почетку 1863 г. пошље депутацију у Цариград к патријару Филотеју. На врху ове депутације био је архијепископ Тесалијски, коме беше дано пуномоћије од стране државе, краља, народа србског, да може ступати у договор са патријаром на све могуће услове, само да би он послао своје људе у Србију, да скину клетву и анатему са Срба. — Царигр. патријар депутацију српску прими у Цариграду врло ласкаво и први услов његов ради помирења беше, да Срби поврате цариградској патријаршији све оне епархије, које је Душан завојевао у рату с Грцима и српској патријаршији присајединио. На овај услов српска депутација пристане без сваког даљег размишљања. И тако царигр. патријар, утврдив договор са срп. депутацијом, пошље своје посланике у Србију заједно са срп. депутацијом, којим у дужност стави, да, по долазку у Србију, скине проклетство цар. патријара са српског народа, цара и цркве. Овај закључени уговор међу депутацијом српском и царигр. патријаром, услед којег су и посланици грчки у Србију дошли, не изврши се одма, већ протезаше се дуго време — неизвесно због каквих узрока. Истина, у почетку 1371 год. Мир беше објављен, али ипак на тај ма остане још не вазобновљен и новим пријатељством утврђен. Јер у тој години (1371) погине Угљеша у војни с Турцима, који је и највише желио мира с патријаром цариградским; а и брат његов краљ Вукашин буде убијен у бегству његовим слугом Н. Арсенојевићем,¹⁾ и као што је било природно мислити, патријар српски, без ичијег је знања, и послана депутација српска у Цариград патријару, — ползујући се државним безвластијем одкаже услове, који су уговорени са царигр. патријаром без његовог саизволења, т. ј. он нехтеде уступити царигр. патријаршији тражење од стране цар. патријара епархије. Те тако

¹⁾ Срп. нар. истор. 89.

распра међу представницима срп. и грч. цркве продужи се и даље.

У то време и Грчка држава стајаше у врло незгодном положају и одвећ у хрђавом стању; јер Турци, које је дозвоа Јован Катакузен из Азије, беху се осилили јако у грчком царству и постали врло опасни за грч. народ и државу. Да би пак ову опасност, која јако грози од стране Азијатских дивљака — Турака, одклонио од своје државе, грчки император Јован Палеолог пошље своју депутацију срп. царици Јелисавети, да закључи шњоме међусобни сајуз против општег непријатеља — Турака. На челу ове депутације беше имено тај патријар цариградски Калист I који је пређе анатемисао срп. народ, цара, цркву и државу. — Срби су се јако обрадовали овом случају: прво због тога, што су и сами имали потребу за такав сајуз против Турака, који и њима угрожавају с опасношћу, па с тога и њима такав сајуз беше од лепе користи; а друго што су се надали, да ћеду се овом приликом моћи измирити с царигр. црквом и њеним представником. Али на несрећу ни једна нада не могаше се остварити; једна изненадна смрт постиже грчку депутацију у Србији. — Грци, због оваквог изненадног случаја, држаху, да су Срби зацело отровали чланове грчке депутације, те се с тога изроди распра међу Србима и Грцима и постану гори непријатељ једни другим, него што су икад пређе били. — О овој депутацији грчкој находи се неколико, премда доста невероватних, речи у житију преподбног Максима Кавсокаловскога, које веле: „у то време радови српске цркве нахођаху се у тако хрђавом стању, да је цркви преко потребна била васионска глава; с тога по вољи цара тадашњег свети патријар Калист крене се у Србију са многим клиром“¹⁾ Ми находимо, да је ова записка неистинита за то, што нигди у историји неналазимо сведочбе, да је се срп. црква у то време находила у хрђавом стању; а напротив историја нам сведочи, да је Грчка била у опасности,

¹⁾ Атон. Патерик издање 3. част I стр. 320.

и да сам император грчки беше принуђен молити Србе за сајуз противу општег непријатеља — Турака.¹⁾

Несрећна за Србе беше година — смрти Дршанове; још несрећнија беше, када Вукашин погуби Уроша; а најнесрећнији за српство беше тај тренутак, када силна срп. војска — *цвет српства*, коју предвођаше краљ Вукашин, изгибе на реци Марици од азијаских зверова — Турака. —

После жестоког пораза срп. војске на реци Марици и после смрти краља Вукашина, српски народ, после дугог колебања, избере за свога владара Лазара Грбљановића, кнеза Мачванског и Сремског. Овај схрамни владар почне се ревносно заузимати да у ред доведе грађанска и црквена дела у Србији. У њему се појави жеља, да се српска и грчка црква измире и њени представитељи да убудуће у љубави живе Ову мисао побудио је у њему некакав старац Исаија,²⁾ којег је, као побожног и смиреног старца јако тиштало на срцу та

¹⁾ Да ли су заиста биле две депутације или једна, ми то неможемо на верно знати; јер немамо о томе довољних и јасних факата. Врло је могуће, да су баш биле две депутације, а то нам сведочи и сами ход ствари и хронологијски поредак. И тако, без сваке сумње грчка депутација при Угљешу, која је са српскош депутацијом — коју је Угљеша послао — дошла у Србију, мора се узети да је то била прва депутација грчка; а ова, о којој се говори, да је импер. грчки послао царици Јелесавети у којој беше Калист патријар — и која је изненада у Србији умрла — мора бити друга грчка депутација. Према овоме ми неможемо допустити, да је једна иста депутација грчка била и при Угљешу и при Јелесавети, тим пре што је депутација, при Јелесавети, чим је у Србију дошла у једанпут помрла, а депутација, која је била при Угљешу находила је се у Срба неколико година, очекујући потпуног закључења мира међу Србима и Грцима, и тек изчезава из Србије после смрти Угљеша; а после неколико месеци долази у Србију друга депутација од стране императора грчког к Јелесавети царици, као што смо видели, ради закључења сајуза са Србима против Турака.

²⁾ Сигурно ће бити онај исти старац, који је извесан због превода дела Д. Ареопарита. — Види Румянскій Музей — Востокова № 93 стр. 161.

анатема, која је лежала на срп. народу. С тога се он и реши, да ма на каки начин измири завађене представитеље српске и грчке цркве и да скине са срп. народа и цркве његове анатему, коју је царигр. патријар још за време цара Душана набацио. С овом срећном и схрамном жељом и јави се Исаија цару Лазару, који му даде тврду реч, да ће на том радити, само захте од старца Исаије, да овај склони на помирење и срп. патријара. Старац Исаија прими се те улоге и одма отиде уговарати патријара српског Савву. IV Пошто Исаија — „Едва умоли его“ вели летопис, патријар пристаде да се помири са царигр. патријом. Те тако цар Лазар у договору са патријаром изберу у депутацију реченог старца Исаију и пошљу га у цариград к патријару¹⁾ давши му пуномоћје од стране државе и цркве српске да се ма на каки начин измири са царигр. патријаром и великом црквом. Пошто је срп. депутација стигла у Цариград и патријару јавила се за што је дошла — патријар обузетом радошћу прими их с највећим пријатељством и гостољубљем; а на предлог њихов одма изјави, да и сам жели бити у миру и љубави са срп. народом и његовим царем и духовенством: „И патријархъ шчита имъ молитку разрѣшителнѣ: И благословише ѿ простише вса перкѣа бившѣи и по нихъ жикѣа, цареи, патриархе, архиепископе, ѿпископе и весь склѣченически и иночески чинь и всѣ правослакне христѣане шбоего пола: усопшихъ и живѣшихъ.“²⁾ Мудри старац Исаија не само да је умео измирити завађени народ и њихове црквене представитеље, већ је још склонио и патријара цариградског, да призна српског патријара за независног и самосталног у његовом праву и достојанству.³⁾ — И тако године 1375 царигр. па-

¹⁾ И тако љестин старецъ и прох. по секѣ изъѣз и прѣиде ко святѣю Горз лтонскѣю; и одъѣзъ вѣземъ со собою прѣстѣвѣишаго прота Осѣфлиа, скатѣа гори, и два љестинѣа его со собою: Силвестра и Шифонта и старца љестинаго Никодима и ѣтѣзъ вѣлеше кѣ корабель и оидише кѣ Константиноль и придоша ко Цариградѣ. — Гласн. IV, к. 254 стр.

²⁾ Тамо стр. 255.

³⁾ И не токѣмъ подзуише само прощенѣе, но испросише патриарха бити к народу сербскому, ѣакоже и прохѣхъ патриарсѣихъ к селенсѣи — тамо стр. 255.

тријар пошље своје људе, свешт. Матију и јером. Мојсеја, заједно са Исајом у Србију „ради бољшаго керокатиа“ да се скине анатема с народа српског, коју беше набацио цар. патријар Калиста. Он тада пошље од своје стране написану грамоту, у којој јавља целом народу српску да је скинуо, бачену на њих анатему и шаље свети свој благослов свом народу, са особитом жељом, да убудуће живе у слози и хришћанској љубави. У истој грамоти изразио је се он да признаје срп. патријара за дјејствителног у том праву и достојанству у каквом се и пређе находио.¹⁾

Сад порађа се питање: каким начином царигр. патријар сада тако олако саглашава се на мирење са срп. црквом, без икаквог требовања, кад то пређе патријари нехтедоше учинити, већ напротив подлагаше велико право на српску цркву и ревносно га заштићаваше? — Овако изненадно и превелико уступање царигр. патријара јесте заиста чудновато, и оно се може објаснити сасвим иностраним узроцима. Ево како се та ствар објасњава: Грци, претесњавајући Србе посредством Турске силе, увидише, да су се Турци на толико осилили, да више грозје својом силом и самим њима, него ли Србима. Јер већ Турци беху овладали неким грчким предјелима и утврдили своју престолницу у Једрену, одакле су почели претешњавати и Грке. Грци су такође и то увидили, да Турци побеђене народе силом обраћају у мухамеданство, а у противном случају муче, туку на често и убијаху. Све су ове пакости и злобе Турци чинила пред очима царигр. патријара, којем су такође претили, да ћу му се освети и заиста он предчувствоваше, да ће таква несрећна-судба постићи и житеље цариградске, ако Турци завладају Цариградом. — Ето, како се у околности натерале царигр. патријара Филотеја,

¹⁾ Ист. слав. срп. народа — М. Видаковића II, стр. 83—84. — По-дробнијег извешћа о распри и миреву Срба са Грцима може се наћи у грч. званичним актима, а тако исто и неке грамоте налазе се у „Acta-mа Konstat. Patric.“ издање Миклошића у Бечу № 300—301 и 303.

да се на први предлог старца Исаија, без икаквог устезања и истраживања, помири са срп. патријаром, и царем и целим народом, и да призна срп. светитеља у његовом праву и достојанству. Патријар цариградски имађаше велику наду на Србе, па с тога се и измири с њима. Он је имао тврду наду, да ћу Срби, као верна чеда православне цркве, ревносно и јуначки заступати православну Христову веру од мухамеданаца. И заиста патријар у нади својој није се преварио; јер Срби заступаху и брањаху веру православну до посљедње капи крви. Срби у борби с Турцима вазда говораху „за крст частни и веру православну.“ — Овим речима позиваху кнежеви и краљеви свој народ у рат против иновераца и српских диндушмана. Исто тако с овим речима српски полководци побуђаваше и храбрише своје војнике у ватри највеће сече и пучњаве. — Из свега реченог дакле види се, да су се Грци, због опасности у којој се находише, помирили са Србима с том надом, да их ови посљедњи заштиту и одбране од Турака, који их жестоко у то време претешњаваху. Царигр. патријари, пошто су са Србима мир закључили, нису више мешали се у дела срп. цркве, нити су узнемиравали њене представнике. Овај закључени мир међу великом и српском црквом трајаше дуго и њини представници живљаху у великој љубави све дотле, док Турци нису коначно покорили и Србију и Грчку. После ове несрећне катастрофе српско-грчке настаје опет време злобе, зависти, себичности и интригашлука од стране царигр. патријара на срп. цркву и папњања против патријара српског код правителства турског, с цељу да постигне то што су толико година тражили од Срба и српске цркве, као што су и постигли своју гнусну намеру, што ћемо се из посљедујућег уверити. (НАСТАВИТЕ СЕ).

Путничке слике ваљевског округа.

(НАСТАВАК.)

Од југозападне и западне стране окружују га прекрасна висока брдашца, која га од тих страна сасвим заклањају, те се невиди

никако докле се год човек не спушти, за не колико корачаји, над сам тај полуострв. Више ових доста високих брдашаца подиже се гордо венац *Главица*, која иде право од југа к сјеверу, на којој је село *Скобаљ*. На овом полуострву био је стари манастир, од кога и данас стоји часна трпеза са неколико старих гробова из 16, 17, и 18 века. Диван је и прекрасан простор овај, ког од места некадашњег манастира па за једно 5. хвати, облива са три стране Колубара, те од бившег манастира па до подножја брдашца биће до једно 15 хв. на запад. Даље к југу има нешто равнице око Колубаре; но је она много нижа и једва се над водом колубарним за један хват узвишује, а од сјевера и нема никакве равнице, но је велика стрменитост. Чудно је и дивно место ово, на ком је некада лежао св. храм, око кога су сахрањивани тадашњи његови парохијани. Још је чудноватији жушни ваздух, који је само ту и на том месту, а већ за неколико хвати царује сасвим друго, тако да се изразимо, поднебије. Његовом положају и ваздуху неможе се човек надвити и начудити, а он је онај исти, који и у осталих места прастарих Срба, на којима они подизаше своје светиње и сахрањиваше своје помрле. Зајиста ништа красније, ништа девније, тајанственије, тишије неможе ни бити, као ни приличније на овој земљи за такве потребе људске, но што су места, која бираху наши прапраочеви и праћедови. Рекосмо до 5. хвати даљине од бив. св. храма протиче Колубара, као знак и суштствени услов, без кога наши прапраћедови и прапраочеви неподизаше ни своје свете храмове, нити осниваху вечне домове за своје помрле и вечно спавајуће. У самом овом дивном и прекрасном месташцу, зараслом у сам чечер и андрак висок и густ, да се проћи не може, нађосмо три стара гроба, и то два од сјеверне стране бив. манастира, а један од јужне. Можда их и више има, али се није могло никако даље и сво месташце прећи и разгледати. Оба она са сјеверне стране покривени су дугим доста широким, но до $\frac{1}{2}$ стопе танким поклопницама, лепо изтесаним од белутка камена. Онај од јужне стране, осим поклопнице, имао је и доста висок, но танак, биљег од истог камена, што је показивало знак слабости и изумирања српске силе, славе, богатства и просвете. Прва два бејаху из 17 века, а трећи је из свршетка овога, или почетка 18 века. На угледном биљегу стајао је и крст, но не онако дивно и великолепно изрезан, као што су стари крстови српски из ранијих векова, него је само онако урезан у овај биљег, па и изгледина му показиваше сиротињу, невештину, јад и чамер. Он изгледа као први цртежи почетника цртања спрам цртежа правих вештака.

да се на први предлог старца Исаија, без икаквог устезања и истраживања, помири са срп. патријаром, и царем и целим народом, и да призна срп. светитеља у његовом праву и достојанству. Патријар цариградски имађаше велику наду на Србе, па с тога се и измири с њима. Он је имао тврду наду, да ћу Срби, као верна чеда православне цркве, ревносно и јуначки заступати православну Христову веру од мухамеданаца. И заиста патријар у нади својој није се преварио; јер Срби заступаху и брањаху веру православну до посљедње капи крви. Срби у борби с Турцима вазда говораху „за крст частни и веру православну.“ — Овим речима позиваху кнежеви и краљеви свој народ у рат против иновераца и српских диндушмана. Исто тако с овим речима српски полководци побуђаваше и храбрише своје војнике у ватри највеће сече и пуцњаве. — Из свега реченог дакле види се, да су се Грци, због опасности у којој се находише, помирили са Србима с том надом, да их ови посљедњи заштиту и одбране од Турака, који их жестоко у то време претешњаваху. Царигр. патријари, пошто су са Србима мир закључили, нису више мешали се у дела срп. цркве, нити су узнемиравали њене представнике. Овај закључени мир међу великом и српском црквом трајаше дуго и њини представници живљаху у великој љубави све дотле, док Турци нису коначно покорили и Србију и Грчку. После ове несрећне катастрофе српско-грчке настаје опет време злобе, зависти, себичности и интригашлука од стране царигр. патријара на срп. цркву и пањања против патријара српског код правителства турског, с цељу да постигне то што су толико година тражили од Срба и српске цркве, као што су и постигли своју гнусну намеру, што ћемо се из посљедујућег уверити.

(НАСТАВИТЕ СЕ).

Путничке слике ваљевског округа.

(НАСТАВАК.)

Од југозападне и западне стране окружују га прекрасна висока брдашца, која га од тих страна сасвим заклањају, те се невиди

никако докле се год човек не спушти, за не колико борачаји, над сам тај полуострв. Више ових доста високих брдашаца подиже се гордо венац *Главица*, која иде право од југа к сјеверу, на којој је село *Скобаљ*. На овом полуострву био је стари манастир, од кога и данас стоји часна трпеза са неколико старих гробова из 16, 17, и 18 века. Диван је и прекрасан простор овај, ког од места некадашњег манастира па за једно 5. хвати, облива са три стране Колубара, те од бившег манастира па до подножја брдашца биће до једно 15 хв. на запад. Даље к југу има нешто равнице око Колубаре; но је она много нижа и једва се над водом колубарном за један хват узвишује, а од сјевера и нема никакве равнице, но је велика стрменитост. Чудно је и дивно место ово, на ком је некада лежао св. храм, око кога су сахрањивани тадашњи његови парохијани. Још је чудноватији жупни ваздух, који је само ту и на том месту, а већ за неколико хвати царује сасвим друго, тако да се изразимо, поднебије. Његовом положају и ваздуху неможе се човек надивити и начудити, а он је онај исти, који и у осталих места прастарих Срба, на којима они подизаше своје светиње и сахрањиваше своје помрле. Зајиста ништа красније, ништа дивније, тајанственије, тишије неможе ни бити, као ни приличније на овој земљи за такве потребе људске, но што су места, која бираху наши прапраоци и праћедови. Рекосмо до 5. хвати даљине од бив. св. храма протиче Колубара, као знак и суштаствени услов, без кога наши прапраћедови и прапраоци неподизаше ни своје свете храмове, нити осниваху вечне домове за своје помрле и вечно спавајуће. У самом овом дивном и прекрасном месташцу, зараслом у сам чечер и андрак висок и густ, да се проћи не може, пађосмо три стара гроба, и то два од сјеверне стране бив. манастира, а један од јужне. Можда их и више има, али се није могло никако даље и сво месташце прећи и разгледати. Оба она са сјеверне стране покривени су дугим доста широким, но до $\frac{1}{2}$ стопе танким поклопницама, лепо изтесаним од белутка камена. Онај од јужне стране, осим поклопнице, имао је и доста висок, но танак, биљег од истог камена, што је показивало знак слабости и изумирања српске силе, славе, богатства и просвете. Прва два бејаху из 17 века, а трећи је из свршетка овога, или почетка 18 века. На угледном биљегу стајао је и крст, но не онако дивно и великолепно изрезан, као што су стари крстови српски из ранијих векова, него је само онако урезан у овај биљег, па и изгледа му показиваше сиротињу, невештину, јад и чамер. Он изгледа као први цртежи почетника цртања спрам цртежа правих вештака.

па лепо и прекрасно „а“ па опет и на једној гранчици крстић. Иза ове гранчице, а скоро баш на среди, Јужно с краја стоји чисто и прекрасно писмо „Ф.“ Иза овог иде опет гранчица нека и на њој крстић мали. Даље близу десног краја стоји прекрасно писмо „П.“ Иза њега је опет на гранчици крстић мали, а иза ове стоји сасвим избрисано писмо „и“ које држи отац Која да је у цркв. славенска „Ѡ.“ Но пошто нисам о томе уверен, ја сам га и изоставио, и нисам га ставио и написао овде. Тако дакле овај други надпис показује + АФП* 158 хиљаду пет стотина још неку годину, ваљда кад је овај прастари споменик узет за часну трпезу. Други пак надпис славен. писменима написан ево значи ово:

(1) ~ ДЦ ~ Д ~ (2) ~ ВСЕВЛАД . . . ФЛУУ (3) ~ Ѡ РИЦА(СТЪ) С(Є) ~ В ~ (4) ~ Ѡ АРИМЕН(СКЕ) (5) ~ ПОГАНЪ Ѡ ЕРИ (6) СЪ Ѡ РИКИЗУНИ (СЄ) (7) (Ѡ) ЄКО(ЄИ)

Или другим писменима изоставивши оно у првој врсти „Д“ и „Ц“, као и другу врсту, па одма почевши од треће врсте излази ово: „Свевлад 511. (ваљда године, па опет додато 90.) одриче се од своје од арименске погане од јереси одрекшући се од своје“ и тако даље шта је и како било незнамо. Е, па сад шта ћемо и како ћемо? Одкуд та збрка и тај хаос у писменима и надписима на једном и истом камену, на једном и истом споменику? шта је то, како је, од куд је питаће многи, а и у нас се самих рађа баш то исто питање? Прво и прво ваља нам испитати причу народну шта и како она зна о овој ствари. Друго ваља нам испитати о месности ове ствари, и треће ваља да испитамо и сами тај споменик колико се год више може. Што се тиче првог питања ево нам одговара народна прича на њ као што нам причаше најстарији за сада Скобаљац Ива Сремчевић од својих 80 год. а и народ у Кључу код кулина кључких. „Био је веле, један велики манастир у Борку, у коме су се по једнима калуђери намложили, па немогући више живити заједно, неколико њих, и на број *четири*, побегну из тог борачког манастира и настане се овде те направе овај манастир, једни веле од дрвета, а други опет кажу од камена. Други опет причају: да су ови калуђери притешњавани од потурица оставили борачки манастир и овде настанили се и направили дрвени. Трећи опет, да су из борачког дошли, пошто је овај порушен и спаљен од потурица и правих Турака, а четврти кажу: да су од некуда бегалући, од насиља турског, дошли и овде направили дрвени манастир. Само један каже да је био зидан, а сви остали кажу да је био дрвен. У броју да је било *четири* калуђери сви се и свуда слажу, као и да су под оним тамо поклопци-

пама сахрањени, које видесмо у башчи Ненадовој. Тако исто сви се слажу: да су сва четири та калуђера посекли Турци код хана, који је био одма јужно за 20 хвати на једном брдашцу пред Ненадовом башчом. А тај хан спалио је веле Карађорђе у своје устанку. Овај је манастир трајао и служио све до пред устанак Карађорђев. Кад су га Турци спалили дрвени дувари његови од дебелих растових балвана стојали су онако огорели и спаљени све док није Карађорђе пропао 1813 год. Баш пред устанак књаза Милоша један спахија из Уба, а по имену Али-ага, заповеди народу, да му те дуваре, од разрушеног манастира, довуку кући, те да од њих направи неке зграде; јер су му се ови дуварови, веле, одвећ допали. Народ је то морао учинити, па чим су ти дуварови увезени у тога Турчина, или боље те потурице, двор, одма му све у кући занемогне. Он и неосврћући се на то почне градити неке зграде, ама му све у кући занеми и онеми, те он видевши беду од те светиње заповеди: да се одма врате ти дувари и наместе онако исто како су и стојали на овом месту; народ тако и учини и ти су дувари, сви признају, иструлили и до скоро се повлачили по овом месту, које су они из уважења заградиле да неће по њему марва да га не гази и да га не скврњави. Од тог се доба тај манастир није понављао, но они сваког св. Аранђета излазе ту и свете водичу, а и онако кад немају доста кнше моле се богу ту да је буде, или кад је имају сувише, да престане. Онај један што причаше: да је манастир био зидан рече: да су га Турци разрушили пре Карађорђевог времена, па је народ по устанку Карађорђевог за време слободе, на развалинама оног зиданог, подигао дрвени, који је разрушен кад су Турци на ново завладали Србијом по паду Карађорђевог. И он тврђаше: да су дувари његови пошени у Уб и то онако то и оном истом Турчину за кога и горњи причаху. Дакле се сви и свуда слажу: да су оне четири поклопнице на гробовима четири калуђера које су Турци посекли; но само једни кажу: да је то било пред устанак Карађорђев, а други опет: да је по паду овога. Ово је прво.

Друго што се околне месности тиче прича се ово: да је цео венац планински, који се Главица зове, и на ком је сада протегнуто мало село Скобаљ, била небада велика, богата и знатна варош. Ова је варош била велика и лепа, са многим црквама и манастирима начичкана, и била је некога цара, који је владао свим светом. Овај је цар имао некаквог свог војводу, коме неки хоће да је име Владан, неки Рајко, неки опет Сидан, а неки чак даље иду па незнају му право име;

него га зову „Одметник царев.“ Овом војводи, тај цар, што је владао целим светом, даде овај крај отуда и сву Србију данашњу, Босну и Ерцеговину, да над овим земљама господари; но да се покорава цару и његовој заповести. Али овај безимени, и са поменутим разним именима, власник, чим се дочена славе и снаге одма се одметне од цара, а цар чувши то пође на њ с војском, а војвода опет изађе са својом, сукобе се на месту где је данашњи *Скобаљ*; те се то место тако и прозове отуда. Они се побију на међи Скобаља и Борка, те се то место тако и прозове, на коме је данашњи Борак. Цар надбије свог војводу, ухвати га, а овај вешт некако измоли милост и баца кривицу на другог. Од то доба прозове се *Борак*, који се и данас тако зове, а на место разрушене вароши насели се село Скобаљ, од скобљених двеју војска; и то је место тада тај цар проклео, да у њему не може никада бити више од 30 пореских глава. колико је тисућа војника његових пало. Тако и кмет Иво држи, те што је нарастао број сада до 38 пор. глава, то ће вели бити велики неки помор. Тако је то бивало од вајкада, да пређе преко 30 пор. глава но после тога удари помор на смањи страшно много. Ово је друго, а да је зајиста тако и дан данашњи ископавају на целоме венцу Главице разне старе ствари, као: стреле, копча, новце, судове, неке крбањке, неке лонце, зидине и т. д. На молбу моју, да ми ма и једну од тих стварчица покажу не хтеде ни један да то учини, те их тако и невидох.

Треће је што се самог овог споменика тиче, и то кад се најљубиво прегледа, онда се види: да је ова садања и бивша часна трпеза само одломак од неког већег каменог споменика, као што се то види на његовом источном крајку и первазу овога. Друго он је зајиста тврди белутак, а таквог камена ненадзи се нигде овде близу у околини. Истина је у свему скоро раван оним поклонницима, или надгробним плочама, а и оном биљегу, али се и на овима познаје да и сами нису отесани рад ове цели, коју сада врше, него су такође неки одломци од већих неких ствари. Осим овог: под часном овом трпезом, стуб је од сасвим другог камена. Он је, као и оне четири поклоннице у ненадавој башчи, од црвеног пешчаника, који је много мекши од овог белутка. А да је природно и да се по себи разуме, да је обично стуб од једног камена са часном трпезом, или бар, ако не то, он треба да је од тврђег, а не никад од слабијег, јер држи терет на себи, то ће свако признати; па из свега овог јасно излази, да је ова садања часна трпеза само пребијен већи неки споменик, и да је овај одломак од тога узет

за часну трпесу због сиротиње, оскудице и нужде какве. Да је то била сасвим друга ствар и за друге цели направљен па је само у нужди и узеше за часну трпезу због сиротиње, оскудице и нужде какве а стуб онај под њом такође узеше од другог неког споменика; о томе не може бити никакве сумње. Једино је што би се могло рећи, а то је; да ли је могућа таква сиротиња у време оно да је била, које показује онај славенски надпис, ако је верно написано оно што је се хтело? Је ли зајиста могуће, да какав народ за тако кратко време, од своје државне и политичне пропасти тако осиромаше и у такво ужасно и чемерно ропство падне, као што су Срби у то доба, те да и за најсветије своје ствари дула којекаквестаре крнтије и да их сам неможе и несме нове да набави, уради и на своје место доведе? Ово је питање зајиста тугаљиво, и на њ се неморе тако лако одговорити, као што се чини и преставља. Нарочито је тим теже, кад се зна: да је Србија предана под извесним уговорима год: 1459 под Михаилом Абогојевићем последњим деспотом српским. Дакле за тако кратко време од своих 130 и неколико год. није могуће да су Турци тако глупи и непрактични били да толка тирјанства чине Србима као својој добровољној раји. Осим овог тим и то излази за не: што је српска црквена управа пропала тек 1775 год. кад је српски патријархат дат под аренду Самујлу Царигр адском патријару за 40.000 кеса кара-гроша годишње, што износи око 200.000 гроша у дан; новцу: дакле није могуће и с те стране да је то тако било, да је само још на 100 год доцнија год. означена, онда би ми то питање без дугог затезања решили. Тако изгледа на први поглед та ствар, али кад се зна извесно, да је Махмут, брат предатог Маџарима Михајила Абогојевића, још 1458 год. прошао сву Србију данашњу са мачем и огњем, и да је дошао до Митровице, прешао у Срем па и овај попао, као и Митровицу, и да је коначно сва земља ова с концем 1459 год. опустошена и утамањена, и да је много стотина хиљада Срба одведено у ропство и насељено и око Цариграда и М. Азији, онда нам ова ствар неможе бити тако замршена и заплетена. Тако исто кад се узму оне ужасне борбе, пошто Турци завладаше већ земљом, кад се узму покушаји српских деспота, у српским земљама у Аустријској Србији, да опет завладају овим крајем, као што је и успео деспот Стеван Бранковић за пуне две године, па опет протеран од стране Турака и т. д. и напослетку, кад се узму још и грдни и ужасни ратови, од коначне пропасти српске, па до ослобођења под кнезом Милошем, е, онда држимо да нема никог коме неби била ова ствар поњатна. Та, кад су могли 80.000 душа убити под бегством

патријара Арсенија IV Јовановића, па кад су могли и наше митрополите и владике вешати, као што је био случај са митрополитом Самоковским у правој Србији Евтимиом, и кад су могли турчити патријаре наше, као што је са подметнутим Србима познатим грком Калиником патријархом; онда је зацело могуће да тако осиромаше овај крај те да узме за највећу светињу свију готов и отесан камењ. Осим овог народна прича јасно казује свију и свакога, да су калуђери гоњени од Турака овде се настанили и манастир подigli, и да су иста сва четири калуђера победи и изсекли Турци. Дакле сад са овим на чисто, а имено, да је овај манастир постао у најгрђе и најгоре доба за србина 1588 или 9 или неке године, да су га основали калуђери, који су по већини приповедача гоњени од Турака пак и погубљени од ових, а по мањињи опет да су се населили из манастира борачког, у ком су се били намложили. Свакојако је да су од нужде дошли и овде основали ову свету обитељ. Друго би питање било, да лису и на развалинама каквог старог зиданог манастира подigli дрвени? и ми би претпоставили само да је до 1588 и неке год. зајиста био манастир неки, који је порушен, па су калуђери на развалинама овога подigli овај дрвени признавајући до душе у исто време да и ако смо мало копали и чепркали, али нигде не нађосмо ни трага ни гласа од развалина каквих. Једино је што нас на то наводи то што је ово месташце после брегова више њега и све околне, обале Колубарине, најузвишеније, и што је морало таквим од каквих грдних развалина, а не природом, постати. Осим овог прича оног једнога да је био пре зидан манастир, па тек овај дрвени, да су калуђери на његовом месту подigli и т. д. држимо, нетреба да остане без икакве пажње. Но била ствар та како му драго, било на развалинама каквим или и на *здравици* и целици да је доцније подигнут дрвен манастир, нама је за сада, по невољи, свеједно. Главно је што смо са самим манастиром бившим на чисто. Сад што се тиче самог натписа оног мешаног са латиницом и единским писменима, ту бих се до душе могли задржати, а и многи би држали ту ствар за чудновату и држаће је док се невиди ово, 1. Да су стари Славени писали своје речи латинским и единским писменима сведочи нам и сам монах Храбар, који је живио у X веку по Христу и који вели: „Прѣжде оубо словѣне не пишѣхъ книгѣ, нѣ урѣтани и рѣзани уѣтѣхъ и гл҃ахѣхъ погани сѣште, крѣстившеже са, Римьскимѣ и Груьскимѣ писмени нѣждѣхѣ рѣубъ безѣ оустроенна.“

(НАСТАВИТЕ СЕ.)

Издаје и уређује проф. БОГОСЛОВ. АРХИМ. **Нестор.**

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.